

Voldsoffer i Danmark

Grundbog for fagprofessionelle

Redigeret af
Ask Elklit, Sarah B. Dokkedahl
og Dorte M. Christiansen

Syddansk Universitetsforlag 2023

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2023

Sats og tryk: Specialtrykkeriet Arco

Omslag: Mikkel Henssel

Illustrationer: Lars Andersen

ISBN: 978-87-408-3451-2

Dette materiale er støttet økonomisk af Offerfonden.

Materialets udførelse, indhold og resultater er alene forfatterens ansvar.

De vurderinger og synspunkter, der fremgår af materialet, er forfatterens egne og deles ikke nødvendigvis af Rådet for Offerfonden.

| RÅDET FOR OFFERFONDEN |

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge overenskomst med Copydan.

Syddansk Universitetsforlag

www.universitypress.dk

Indhold

Forord	9
1. Introduktion	11
<i>af Ask Elklit</i>	
Hvad er vold?	11
Andre måder at forstå vold på	14
Samfundsmæssige konsekvenser	15
2. Vold og traumer	19
<i>af Sarah B. Dokkedahl & Dorte M. Christiansen</i>	
Hvad er et traume?	19
Det akutte offer	21
Traumerelaterede lidelser	28
Risikofaktorer	33
Retssystemet, genoprettende retfærdighed og konfliktløsning	40
3. Fysisk overfald	45
<i>af Ask Elklit</i>	
Hvad er forskellen på et slagsmål og et overfald?	49
Hvordan er reaktionerne lige efter overfaldet?	49
Der er to ting, som den overfaldne skal have styr på	51
Ændret adfærd – på vagt	53
Mødet med de hjælpende myndigheder	53
4. Voldtægt og seksualiseret vold	61
<i>af Dorte M. Christiansen & Nina B. Hansen</i>	
Hypigheden af seksualiseret vold i Danmark	65
Psykiske og sociale skadevirkninger	68
Risikofaktorer for symptomudvikling efter seksualiseret vold	71
Hvordan hjælper vi?	74
Særligt udsatte grupper i hjælpesystemet	79
Opsamling	84

5. Partnervold	89
<i>af Sarah B. Dokkedahl</i>	
Historisk tilbageblik	90
Voldens udtryksform	91
Voldens funktion	94
Det vanskelige i at bryde med volden	94
Risikofaktorer for vold	95
Minoritetsgrupper og partnervold	95
Skadevirkninger	96
Mediernes omtale og samfundets syn på partnervold	98
Juraen, straffeloven og domstolenes rolle	100
Erstatningskrav	100
Kritik af dansk indsats mod vold i nære relationer	101
Det professionelle møde med den voldsudsatte	102
Henvisning til relevante instanser	103
6. Psykisk vold	107
<i>af Sarah B. Dokkedahl</i>	
Hvad er psykisk vold?	109
Voldens udtryksform	111
Psykisk vold i Danmark	113
Hvem er udsat for psykisk vold?	114
Psykiske og sociale skadevirkninger	116
Juraen, straffeloven og domstolenes rolle	117
Henvisning og rådgivning	119
7. Stalking	123
<i>af Sille S. Løkkegaard</i>	
Stalking i Danmark	124
Hvad er stalking?	125
Omfanget af stalking	128
Typer af stalking	130
Fra erkendelse af stalking til at søge hjælp	143
8. Vold mod børn	151
<i>af Maria L. Vang og Sille S. Løkkegaard</i>	
Historisk tilbageblik	155
Voldens udtryksform	156
Kategorisering af vold og polyviktimering	160
En note om forekomsten af vold	161

Psykiske og sociale skadevirkninger	162
Hvad kan du gøre?	166
Udredning og behandling	170
9. Kærestevold	177
<i>af Sidsel H. Karsberg & Ask Elklit</i>	
Hvor mange udsættes for kærestevold?	178
Hvornår starter kærestevold?	178
Kærestevold i en digital tidsalder	179
Psykiske og sociale skadevirkninger af kærestevold.	180
Hvem udsættes for kærestevold?	181
De særligt sårbare unge	182
Hvem udøver kærestevold?	183
Teorier om kærestevold.	185
Advarselstegn	186
Hvad kan jeg gøre?	188
10. Æresrelateret social kontrol og vold.	191
<i>af Inge Loua</i>	
Historisk tilbageblik.	193
Negativ social kontrol eller æresrelateret social kontrol	194
Æresrelateret vold	195
Hvem er udsat for æresrelateret social kontrol og vold?	196
Udtryksform.	197
Æresrelateret social kontrol og de syv voldsformer	198
Psykiske og sociale skadevirkninger af æresrelateret social kontrol og vold..	199
Børn i hjemmet	201
Sikkerhed og samarbejde med andre myndigheder	202
Minoriteter.	203
Professionel kontakt til personer med æresrelaterede problemer	203
11. Vold på arbejdspladsen	209
<i>af Sara A. Ali, Ask Elklit & Dorte M. Christiansen</i>	
Fakta om vold på arbejdspladsen	211
Kollegial vold	217
Udefrakommende privat motiveret vold.	219
Psykiske og sociale skadevirkninger af arbejdsrelateret vold.	220
Reaktionernes betydning for arbejdet.	227
Risikofaktorer for arbejdsrelateret traumatisering.	229

Når arbejdsidentiteten bliver ramt	233
Forebyggelse og indsats mod arbejdsrelateret vold og voldsrelaterede symptomer.	233
12. Vidne til vold og drab	239
<i>af Dorte M. Christiansen & Ask Elklit</i>	
Drabet på Hasseris Gymnasium	241
Skuddramaet på Aarhus Universitet	242
Reaktioner på at være vidne til drab eller grov vold.	244
Livet efter volden	249
At kunne se sig selv i øjnene	250
Faktorer af betydning for vidnernes symptomudvikling	251
Opsøge eller vente?	256
13. Sekundære ofre for vold: pårørende	261
<i>af Dorte M. Christiansen</i>	
Hensynet til det primære offer	263
Relationen til det primære offer	263
Chok og reaktion: den akutte fase.	265
Reparation og nyorientering: tilbagevenden til hverdagen	269
Psykiske og sociale skadevirkninger: det sekundære offers egne reaktioner.	271
Videregivelse af traumer: tværgenerationelle traumer og epigenetik	274
Hvordan hjælper vi?	276
Hvordan hjælper man som behandler?	278
Hvordan hjælper vi som samfund?	282
Opsamling	282
14. Når den professionelle møder voldsofre.	285
<i>af Maria L. Vang</i>	
Psykiske og sociale skadevirkninger af arbejdet med voldsofre	287
Risiko- og beskyttende faktorer for udbrændthed og sekundær traumatisering.	295
Hvad kan man gøre?	298

Forord

Vold vækker ofte stærke reaktioner, og mediernes interesse for den er stor.

Vold fylder også meget i det enkelte menneskes liv, når man møder den tæt på, uanset om man er offer eller pårørende.

Mange faggrupper møder volden på deres arbejde – for nogle kunne vold ligefrem være en del af jobbeskrivelsen. Når man møder vold på jobbet, kan man være så heldig, at man får hjælp til at håndtere de efterfølgende reaktioner og problemer. Men man kan også risikere, at det bliver begyndelsen på en lang nedtur, som ender med store psykiske problemer og en følelse af, at ingen forstår og hjælper én. Det kan ende med, at man til sidst må opgive sit job og måske endda den uddannelse, som man har investeret så meget i. Sådanne menneskelige og sociale nederlag kan til en vis grad forebygges, såfremt kollegaerne, lederne og de andre faggrupper, som man arbejder sammen med, ved noget om de processer, der indgår i volden.

Denne bog behandler en række centrale spørgsmål: Hvilke former for vold findes der? Hvordan starter vold? Hvilke processer er involveret – fysiologisk, psykisk og socialt? Hvilke følgevirkninger kan vold have på den korte og den lange bane? Bogen er skrevet til uddannelsen af en række faggrupper, som risikerer at møde volden på deres arbejdsplads: sygeplejersker, politifolk, pædagoger, socialrådgivere, lærere og flere andre. Vi ønsker at klæde læseren på til at møde volds ofre med en blanding af solid basisviden, praktiske tips, hjælp til yderligere fordybelse i de områder, som særligt interesserer, og cases fra privatliv og arbejdspladser, som viser de konflikter og dilemmaer, som volds ofre må slås med.

Selv om emnet på en måde er sørgeligt, er det også et emne, som udfordrer ens professionalitet. De elever/klienter/patienter/borgere, som man har en professionel relation til, har krav på og behov for, at man ved, hvordan man håndterer situationen; både den situation, som ofrene og deres nærmeste står i, og den situation, man som professionel selv står i. Vi håber, at bogen vil være nyttig i læserens udviklingsproces hen imod bedre at kunne forstå og møde volden i dens mange former.

Bogen er bygget således op, at den først definerer og introducerer vold og traumer generelt. Herefter præsenterer den 11 forskellige voldsformer i separate kapitler, som klæder læseren på til at møde bl.a. ofre for partnervold,

ofre for vold på arbejdspladsen og nære pårørende til voldsofret. Bogen afsluttes med et kapitel om, hvilke udfordringer der er forbundet med at arbejde tæt sammen med ofre for vold, hvordan den professionelle kan beskytte sig selv, samt hvilken rolle kollegaerne og arbejdspladsen kan spille.

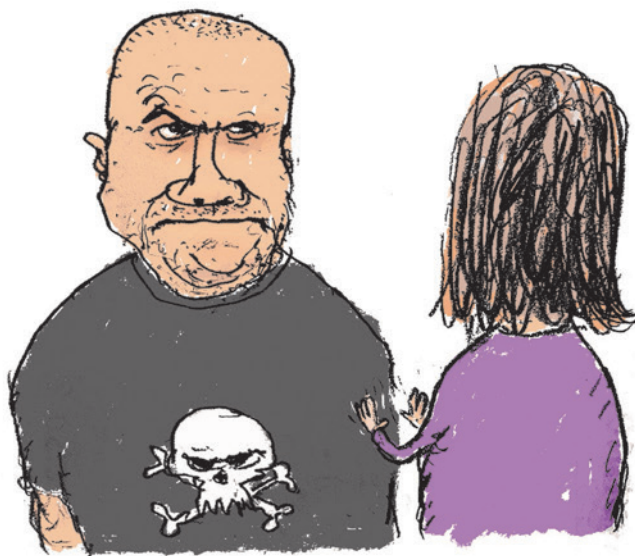
Ask Elklit, Sarah B. Dokkedahl og Dorte M. Christiansen

1. Introduktion

af Ask Elklit

1

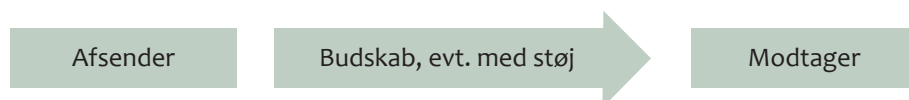

Hvad er vold?

De fleste af os har en umiddelbar forståelse af vold. Vold er, når man slår andre og skader dem. Men vold er ofte mere kompliceret, og derfor er der brug for at være skarp på afgrænsningen og forståelsen. Det handler dette kapitel om.

Man kan slå andre og skade dem uden at ville det. Hvis du vender dig hurtigt i sengen og rammer din kæreste, så han får et blått øje, så er det ikke vold, men et uheld. Du kan også slå ud efter nogen for sjov og ved et uheld ramme dem så uheldigt, at de kommer til skade. Der er eksempler på, at nogle unge lader sig overfalde og bliver slået på, mens det bliver filmet. Udefra set ligner det grov vold, men hvis ofret selv har ønsket det, er det så vold? Det samme spørgsmål kan man rejse i en swingerklub; hvis én ønsker at blive slået eller udleve en voldtægtsfantasi, er det så vold? Mange unge mænd har som omgangsform at slå hinanden ret hårdt på skulderen eller andre steder.

Det gør ondt, men er samtidig en form for hilsen og fællesskabsritual i gruppen. Disse eksempler fører frem til, at der skal være en *intention om at skade* hos krænkeren og en person, ofret, *som ikke ønsker at blive skadet*. Så vi har grundlæggende en afsender, en transmission og en modtager i den simple voldsmodel:

Figur 1.1. *Simpel kommunikationsmodel*

Afsenderens intention kan være klar og velovervejet og betyde, at voldshandlingen er planlagt og forberedt (en overlagt handling, med straffelovens ord). Men intentionen kan også være mere uklar (“jeg ville bare stoppe hende”), så voldshandlingen får karakter af, at “det var noget, man kom til”, men ikke ville. Støj er noget, der forstyrrer budskabet: uklar udtale (fx pga. talefejl eller hvisken) og forskellige former for støj (fra andre mennesker og fra omgivelserne), mens budskabet overføres. Budskabet vil ofte starte med en ordveksling, før kommunikationen bliver til trusler, provokation og går over til slag, skub m.m. I nogle tilfælde er der ingen eller minimal kontakt eller udveksling, før volden sker. Budskabet kan også være så uklart/tvetydigt, at det ikke kan forstås. Dét forhold er noget, som spiller en vigtig rolle i voldsager for politi og anklagere. Det intentionelle kan også ændre sig undervejs i et forløb i en kamp eller et skænderi, fx på grund af modtagerens/ofrets reaktioner.

Vold kan også være ritualiseret og indlejret i et sæt regler som i forskellige sportsgrene: boksning, brydning, asiatiske kampformer, amerikansk fodbold o.a. Selv om der er regler, kan disse blive brudt, og volden kan komme ud af kontrol i form af ureglementerede slag, tacklinger med mere. Her har vi en dommer, som afgør, hvad der er i orden, og hvad der ikke er i orden. Denne form for vold er god underholdning for mange, idet vi nyder sporten (volden) og forarges over dem, der bryder reglerne.

I et udviklingsperspektiv findes der vold hos dyreunger og hos børn, som en prøven kræfter i en voldsom leg, der handler om at være stærkest, men også om at slippe ud af en fastholdelse og kunne give igen. Det er en vigtig proces i forbindelse med at lære sine egne og andres grænser at kende. Hvad må man, hvad kan man holde til, hvornår gør det ondt, hvad gør det ved den anden, hvornår skal man stoppe, og hvordan afslutter man denne test af kræfter? Den toårige, der bider sin legekammerat, der har taget legetøjet, har nok intentio-

nen om at skade, men ved ikke, hvor ondt det gør på den anden. Så kan man tale om vold, hvis man ikke ved, hvor skadeligt det er, det, man gør?

Demente, patienter med Huntingtons syndrom og udviklingshæmmede, som slår ud efter andre, gør det måske nogle gange i afmagt over ikke at kunne forklare sig og opnå det, de gerne vil have. Så selv om der sandsynligvis er en intention om at skade, og der således er tale om vold ud fra den simple model, vil mange i de nævnte situationer kunne forklare og forstå volden som et udtryk for en mangel på kompetence til at fortælle om, hvordan de pågældende har det, og hvad de ønsker.

Den simple model indeholder ikke noget samspil. Den er en envejsmodel. I virkelighedens verden er vold næsten altid et samspil mellem to eller flere parter. Hvis man laver en situationsanalyse, har vi et startpunkt, hvor hver part er i gang med, hvad de nu laver. Denne situationsanalyse beskriver konteksten: Er vi i sandkassen i en børnehave, i en dårligt fungerende 5. klasse, med et kærestepar i byen, hos et ungt ægtepar med pengeproblemer og misbrug, eller følger vi en enlig mor, der stalkes af sin ekskæreste? Konteksten fortæller om den ramme, som volden udspiller sig i, og den skaber nogle forventninger om personerne og deres roller. Men konteksten fortæller os ikke noget om de konkrete personer; så disse må beskrives og forstås. Hvem er de? Hvilket køn har de, hvilken alder, hvad laver de, hvem er de, hvilke værdier har de, hvordan er deres personligheder, og hvad er deres livserfaringer?

Så hvor konteksten er scenen, er personerne de skuespillere, der viser sig på scenen. Med nogle få ord er det muligt at skabe en slags 'standardforventninger' hos de fleste om, hvad konteksten er, og hvordan personerne er. Men det, vi endnu ikke ved, er, hvad der sker på scenen: Hvad gør de to, afsender og modtager, gerningsmand og offer? Hvad siger de til hinanden, hvordan opstår konflikten, hvordan udvikler den sig, hvornår begynder volden, hvordan udvikler den sig, og hvordan afsluttes den? Her er mange muligheder, og det er denne baggrundsforståelse, som vi bruger i denne bog. At vold er et samspil, en interaktion, betyder ikke, at parterne er lige gode om det. Men for at kunne hjælpe (og i nogle tilfælde dømme!) er det nødvendigt at kende til det samspil, der er foregået.

Den baggrundsforståelse, vi bruger, kaldes symbolsk interaktionisme. Det betyder, at vores handlinger bliver set og opfattet af andre, som reagerer ud fra deres forståelse af, hvad der er sket. Alle handlinger har en symbolsk værdi. Det betyder, at de indebærer en potentiel mening, og vi reagerer på den mening, som vi lægger ind i situationen. Denne opfattelse er vigtig for at forstå konflikten bag volden. Hvad var voldsudøverens utilfreds med? Hvad er ofrets eventuelle bidrag til konflikten? Har vedkommende sagt eller gjort noget, der har udløst eller eskaleret konflikten? Et eksempel på dette er sy-

geplejersken, der afviser, at patienten kan få mere medicin end det, lægen har udkrevet. Patienten ser hende som ond, fordi hun ikke vil hjælpe ham, når han nu har det skidt. Hun ser ham som urimeligt krævende, fordi han har fået sin dosis, og fordi yderligere medicin kan skade ham og måske øge en afhængighed. Hvad med drengen på behandlingshjemmet, som prøver at kvæle en pædagog? Hvad er deres relation? Hvorfor gør han det? Hvordan opfatter pædagogen angrebet? Hvordan kunne det være, at hun ikke prøvede at stoppe ham?

At lede efter svarene fører os hen til spørgsmålet om, hvilken indsats der skal til for at stoppe volden.

Trods det forståelsesmæssige perspektiv har vi valgt ikke at inddrage gerningsmanden ud fra den samspilsmodel, vi lige har beskrevet. Vi synes, det er relevant, men der er meget lidt forskning, der undersøger interaktionen ved vold, så vi mangler i høj grad viden om det. I mange professioner vil man oftest kun have med ofret at gøre, så det er vigtigt at kunne forstå situationen ud fra et offerperspektiv. Gerningsmænd er til gengæld ret godt undersøgt, som du kan læse om i næste afsnit.

Andre måder at forstå vold på

Der findes flere forskellige teorier om vold og forskellige voldsformer, som kort vil blive omtalt her, men som vi ikke vil bruge yderligere. Vores forståelse, som beskrevet ovenfor, er en psykologisk teori, og vores fokus er hovedsageligt på ofret. Inden for kriminologi og sociologi findes flere forskellige måder at forstå og beskrive kriminalitet på. En retning har beskrevet vold som et *livsstilsfænomen*. Idéen er, at mennesker/unge mænd, som går i byen, drikker og bliver ved med det til langt ud på natten, og dermed har en bestemt livsstil, er mere udsatte for vold end andre. En anden kriminologisk retning beskriver *omfanget af volden*, de forskellige voldstyper, og hvad der *karakteriserer krænkerne*, især de dømte. Målet med modeller af denne art er at prøve ud fra disse beskrivelser af sociale forhold og krænkerens handlinger at få et billede af, hvad der driver krænkeren til at begå vold. En tredje retning er *retspsykiatrien*, der er interesseret i at beskrive de *psykiske lidelser*, som en del gerningsmænd har, og som fx fremkommer ved mentalundersøgelser. En fjerde retning, *Chicagoskolen*, er optaget af at forstå, hvordan unge rekrutteres til bander, de familier, som de unge kommer fra, og de gruppedynamikker i bandemiljøet, der understøtter voldelig adfærd. En femte retning er den *feministiske*, der forklarer vold som et udtryk for, at vores samfund er styret af patriarkalske værdier, sådan at manglende ligestilling skaber en ulige magtbalance mellem kønnene og en indirekte accept af vold mod kvinder.

Denne bog behandler 12 voldsformer med hovedvægten lagt på *ofrets perspektiv*, men udelader nogle voldsformer, som bliver for omfattende at behandle her. Det drejer sig om *krig*, som er en ekstrem form for vold, hvor en stat eller en bevægelse opmuntrer til og støtter, at man slår modparten ihjel for at redde/fremme sit land/sin bevægelse og dets/dens interesser. Vi behandler heller ikke *terror*, som kan ses som en form for krigsførelse, hvor en bevægelse med få ressourcer forsøger at forstyrre og ødelægge en stat med det formål at skabe så meget angst og utryghed, at bevægelsen opnår visse indrømmelser/når sit mål.

En tredje voldsform, som ikke behandles, er *strukturel eller systemisk vold*, altså det forhold, at nogle mennesker undertrykkes og udnyttes i kraft af overordnede strukturer som fx kapitalisme eller autokrati. Ekstrem fattigdom og hungersnød kan nogle gange ses som eksempler på dette. Bandevoldsfænomenet og Chicagoskolen, som blev nævnt ovenfor, tager vi heller ikke op. Denne form for vold er godt beskrevet i en bog af Ragnar Hauge (1).

Selvskade og selvmord udgør en særlig form for vold. Denne voldsform har en særlig dynamik, idet volden er vendt indad mod personen selv. Heller ikke denne voldsform inddrages i bogen. Endelig er digital mobning og cybervold nye voldsformer, som kan ses som underformer af psykisk vold og stalking, og dem behandler vi ikke separat.

Samfundsmæssige konsekvenser

På samfundsplanet er voldens omkostninger store. En nylig rapport fra Det Kriminalpræventive Råd vurderede, at vold overordnet set koster samfundet 2,3 mia. kr. om året (2). En anden rapport fra Statens Institut for Folkesundhed (3) vurderer, at alene vold imod kvinder koster samfundet ca. ½ mia. kr. årligt. Omkostningerne deles typisk op i to kategorier: direkte omkostninger og indirekte omkostninger. Direkte omkostninger omfatter et direkte resourceforbrug. Dette er blandt andet udgifter til sundhedsvæsenet (eksempelvis indlæggelser), retsvæsenet, fængselsophold, udgifter til rådgivning og krisecentre. Indirekte omkostninger kan ses som uudnyttet resourcepotentiale eller et ressourcestab og inkluderer tab af arbejdskraft og lønindtægt, udgifter til kontanthjælpsydelse, tabte leveår og lavere livskvalitet.

I Danmark er voldelige overgreb strafbare. Man kan orientere sig om relevante paragraffer i straffeloven her:

1.1 Lovgivning: relevante paragraffer i straffeloven

§ 244. Den, som øver vold mod eller på anden måde angriber en andens legeme, straffes med bøde eller fængsel indtil 3 år.

Stk. 2. Begås forhold, der er nævnt i stk. 1, gentagne gange over en periode af en person i eller nært knyttet til den forurettedes husstand, uden at forholdet er omfattet af § 245, kan straffen stige til fængsel indtil 6 år.

§ 245. Den, der udøver et legemsangreb af særligt rå, brutal eller farlig karakter eller gør sig skyldig i mishandling, straffes med fængsel indtil 6 år. Har et sådant legemsangreb haft betydelig skade på legeme eller helbred til følge, skal dette betragtes som en særligt skærpende omstændighed.

Stk. 2. Den, der uden for de i stk. 1 nævnte tilfælde tilføjer en anden person skade på legeme eller helbred, straffes med fængsel indtil 6 år.

§ 216. For voldtægt straffes med fængsel indtil 8 år den, der
1) tiltvinger sig samleje ved vold eller trussel om vold eller
2) skaffer sig samleje ved anden ulovlig tvang, jf. § 260, eller med en person, der befinder sig i en tilstand eller situation, i hvilken den pågældende er ude af stand til at modsætte sig handlingen.

1.2 Ressourcer om vold

- For videnskabelige artikler og information om traumer, posttraumatiske reaktioner, risikofaktorer m.m. efter vold, besøg Videnscenter for Psykotraumatologi:
www.sdu.dk/da/forskning/videnscenter_for_psykotraumatologi
- Lisbeth Jessen fra Dannerhuset giver i podcasten 'Vold og Krisehjælp' en introduktion til forskellige former for vold og voldsdynamikker:
www.talomvold.dk/wp-content/uploads/2021/01/2.-Vold-og-Krisehjaelp.mp3

Referencer

1. Hauge R. Gjengkriminalitet og ungdomskulturer. Oslo: Universitetsforlaget; 1968.
2. Rambøll for DKR. Samfundsøkonomiske omkostninger ved vold. Det Kriminalpræventive Råd; 2019.
3. Helweg-Larsen K, Kruse M, Sørensen J, Brønnum-Hansen H. Voldens pris: samfundsmæssige omkostninger ved vold mod kvinder. København: Syddansk Universitet. Statens institut for Folkesundhed; 2010.